

Košický vládní program a poválečná organizace ČSLA

V rámci oslav 25. výročí osvobození Československé republiky vzpomínáme také 25. výročí vyhlášení prvního vládního programu Čechů a Slováků v osvobozené části naší vlasti dne 5. dubna 1945. Košický vládní program sehrál svoji pozitivní úlohu nejen v poválečném období, ale zůstává nadále vodítkem a zdrojem poučení na další cestě socialistické výstavby. Stal se spolehlivým kompasem, který v duchu marxismu-leninismu správ-

ně vedl naše národy, zejména ve složitých situacích bojů s reakcí.

Ve svých šestnácti kapitolách řešil základní otázky vnitřního poválečného vývoje i mezinárodního postavení ČSR.

Jeho ideově politické a sociálně ekonomické požadavky byly v souladu se zásadami, které vytyčil k zabezpečení lidově demokratického řádu a pro výstavbu nové československé armády.

Hlavní zásady výstavby nové armády

Zásady výstavby nové armády tvoří především třetí kapitola Košického vládního programu a některá další ustanovení o armádě v ostatních kapitolách z nich vycházejí.

Poválečné období výstavby armády souvisí s rozvíjením národní a demokratické revoluce a jejím přerůstáním v revoluci socialistickou. Neoddělitelnou součástí tohoto boje byl i zápas o armádu jako mocenský nástroj diktatury proletariátu, který v sobě odráží dosažený stupeň společenských přeměn. Budování nové armády bylo proto pojato do prvního vládního programu jako nedílná součást celkového rozvoje revoluce, jako její aktivní nástroj s cílem pevně a nekompromisně jednou provždy skoncovat se vším, co se v minulosti neosvědčilo.

Košický vládní program jednoznačně prohlašoval, že „vláda učiní vše, aby při

budování nové československé branné moci byl založen, utvrzen a dále prohlubován **lidový demokratický ráz armády**“.

Tomu odpovídal požadavek „**nejrýchlejší očisty armády** od všech zrádcovských kolaborantských, antidemokratických a protilidových živlů“.

Předpokládal, že očista „bude prováděna příslušnými vojenskými institucemi **za součinnosti lidových orgánů**“.

Požadavek na její političnost jasně vyjadřoval a zdůrazňoval článek: „Aby naše armáda byla vychovávána v duchu státním, demokratickým a antifašistickým, chce vláda jednou provždy **skoncovat s tzv. „nepolitičností“ armády** u vědomí, že pod touto „nepolitičností“ se skrývá podceňování morálního faktoru v boji a že pod její rouškou bují reakční, antidemokratické a kapitulantské tendence.

Požadoval dále:

— **formovat novou armádu kolem 1. čs. sboru jako její základ** spolu s těmi, kteří aktivně bojovali doma i za hranicemi;

— uplatnit politickou práci v nové armádě zřízením instituce „osvětových důstojníků“;

— **uznat činnost v partyzánských oddílech za službu v nové armádě** a přiznat partyzánům dosažené důstojnické hodnosti;

— **povyšování nejschopnějších**, kteří se osvědčili v boji, úpravu hodností a vyznamenání.

V souladu se základní linií naší zahraniční politiky **požadoval pevnou spolupráci se sovětskou armádou:**

„Vláda chce ještě více upevňovat bojovou spolupráci Československé armády s Rudou armádou a vidí v ní vzor pro budování nové, skutečně demokratické antifašistické Československé armády“.

Na úseku organizační výstavby nové armády dále stanovil:

„Aby byla umožněna **co nejužší spolupráce s Rudou armádou** nutná v zájmu vítězství a naší budoucnosti, budou **organizace, výzbroj a výcvik Československé branné moci stejné jako organizace, výzbroj a výcvik Rudé armády**“.

Poslední požadavky jsou zvláště nadále trvale platným a živým odkazem **Košického vládního programu pro naši současnost i budoucnost**. Jsou důkazem kvalitativních změn ve vojenské politice ČSR a konkrétní připomínkou k nedávnému složitému vývoji u nás.

Orientace nové Československé armády na trvalé spojení se sovětskou armádou ji zásadně a výrazně odlišuje od předmnichovské armády, svázané s ozbrojenými silami západních imperialistických armád a budované v zásadě podle vzoru francouzské armády s její strnulou statickou obranou. U nich také hledala před Mnichovem beznadějně pomoc.

Celé vládní prohlášení vyvěralo z trpkých zkušeností, jimiž prošly naše národy v celé své historické minulosti, zejména však v posledních šesti letech okupace, války a odboje, od Mnichova až

do května 1945. Ukázaly našemu lidu novou a jedinou možnou cestu k uhájení samostatnosti, bezpečnosti a jistoty obou našich národů pro celá další pokolení. Ve srovnání s dřívějším boržoazním pojetím koncepce k zabezpečení naší samostatnosti a suverenity, došlo proto zákonitě k podstatné a výrazné korektuře, o jejíž nezbytnosti nikdo nepochyboval a ani v budoucnosti pochybovat nemůže.

Proto také vztah ke spojení se Sovětským svazem a jeho armádě byl po únorovém vítězství stejně jako třídně politické hledisko jedním z rozhodujících kritérií pro hodnocení velitelských kádřů v Československé lidové armádě.

Protože existuje poměrně bohatá vědecká a publicistická produkce rozborů Košického vládního programu jako celku i jeho jednotlivých kapitol, chci se ve svém článku zaměřit na plnění jediné jeho podstatné části, a to **organizační výstavby Československé armády v poválečném období**. Činím to proto, že řada aktuálních, dílčích i celých statí zaměřených na otázky výstavby nové armády se až dosud zveřejnění této problematiky vyhýbala hlavně z pochopitelné neznalosti faktů. Realizace vojenské části Košického vládního programu na tomto úseku byla však nejsložitější a je poučná i v současné době.

Při posuzování, zda organizace nové armády byla budována v souladu s principy Košického vládního programu, jsme často jednoznačně prohlašovali, že nikoli. Tvrdilo se, že organizace nové armády vycházela po roce 1945 především z organizace předmnichovské armády. Avšak odpověď na otázku, v čem konkrétně spočívala tato organizační disproportionality, jsme již ani od zasvěcených, politiků a odborně kvalifikovaných armádních funkcionářů nedostávali. Na přímou otázku odpovídali vyhýbavě a nekonkrétně. Byl v tom kus formalistiky a zjednodušování.

Pokusím se proto po takřka 25ti letech alespoň zčásti poodhrnout roušku tohoto tajemství. Přitom jsem si vědom, že odpověď nebude tímto příspěvkem vyčerpávající.

Rozbor poválečné organizace Československé armády

V duchu Košického vládního programu měla být organizace nové armády budována na principech Rudé armády, která se opírala o poznatky z Velké vlastenecké války. Tím měla mimo jiné využít neocenitelných bohatých zkušeností vysoce mobilní a pohyblivé armády vyba-

vené nejmodernější technikou světové úrovně.

Jak tomu skutečně bylo?

K posouzení objektivní pravdy uvádím základní organizační strukturu Československé armády k 1. 10. 1945 ve srovnání s předmnichovskou armádou v roce 1938:

Čs. armáda k 1. 10. 1945:

Ministerstvo národní obrany (1X)
Velitelství oblastí (4X)
Armádní sbory (8X)
Pěší divize (10X)
Rychlé divize (4X)
Motorizované divize (2X)
Pěší pluky (30X)
Motorizované pluky (6X)
Tankové prapory (25X)
Jezdecká brigáda (1X)
Automobilní prapory (8X)
Dělostřelecké oddíly (131X)
Spojovací pluky (5X)
Ženíjní brigády (4X)
Letecké divize (6X)

Předmnichovská armáda:

Ministerstvo národní obrany (1X)
Zemská vojenská velitelství (4X)
Armádní sbory (7X)
Pěší divize (16X)
Rychlé divize (4X)
Motorizované divize (1X)
Pěší pluky (48X)
Horské pěší pluky (4X)
Hraničářské prapory (11X)
Cyklistické prapory (5X)
Pluky útočné vozby (3X)
Jezdecké brigády (4X)
Automobilní prapory (7X)
Dělostřelecké oddíly (150X)¹
Telegrafní prapory (7X)
Ženíjní pluky (6X)
Letecké pluky (6X)

Přestože z tohoto schematického srovnání vyplývá organizační podobnost, jsou zde již výrazné rozdíly, zejména v početním stavu, výzbroji, kvalitě a ve vnitřní struktuře. Zatímco velení armády je co do rozsahu téměř stejné (MNO, VO, armádní sbory), počty vševojskových svazků a útvarů i dělostřeleckých útvarů jsou nižší. To odpovídalo i sníženým zdrojům v počtu osob přicházejících v úvahu pro povolání do vojenské činné služby. Tyto zdroje byly v ČSR po 2. světové válce podstatně nižší o Němce, kteří nepřicházeli v úvahu pro povolání do vojenské činné služby. Předpokládal se jejich odsun. Důvodem bylo i zmenšené území ČSR o Zakarpatskou Ukrajinu.

V československé armádě k 1. 10. 1945, ve srovnání s předmnichovskou armádou, snížil se počet útvarů, avšak řídicí orgány velení zůstaly v základní organizační struktuře v zásadě stejné. Jejich počty se navíc ještě podstatně zvýšily.

1. Organizačně včleněny do dělostřeleckých pluků.

Z organizačního srovnání je zřejmé, že orgány velení (MNO a velitelství svazů) byly ve srovnání s předmnichovskou armádou neúměrně větší vzhledem k celkovému rozsahu ostatních útvarů.

Organizace ministerstva národní obrany měla v zásadě odpovídat sovětskému velitelství okruhu, které bylo v průměru prostorově větším teritoriem než celé území ČSR a stavělo několik armád. Vzhledem k tomu, že MNO v ČSR kromě vojenské funkce plnilo ještě funkci vládní (resortní), vyžadovalo poněkud odlišnou organizaci. Tato specifika MNO byla však příliš zdůrazněna v organizaci a hlavně v počtech.

MNO se stává již v roce 1946 obřím aparátem, který měl mnoho zbytečných a nadměrných orgánů, neúnosných pro malou armádu. Nebral se potřebný zřetel na tehdejší možnosti státu, ani na skutečnou situaci ve vojscích (nedostatek velitelských kádří). Počty vojáků a občanských pracovníků MNO činily asi 2 200 osob a byly 2X vyšší, než činily počty předmnichovského MNO v roce 1938, kdy byla navíc mimořádně napjatá mezinárodní a vojenská situace. Přitom zvyšování počtů a zřizování nových složek a orgánů² dále pokračovalo. V MNO se **stále více uplatňovaly osobní zájmy, než zájmy armády**. Proti této tendenci byl sváděn znovu nepevného a necílevědomého řízení tuhý a málo úspěšný boj. Příliš časté změny a úpravy v organizaci MNO přispívaly k tomu, že se celý aparát dále živelně rozrůstal. Z MNO se stává postupně obrovský, nepružný a administrativně **těžkopádný aparát**, který pracoval na mnoha otázkách **duplicitně** se směsí lidí, prosazujících stále více zásady, které byly v rozporu s Košickým vládním programem.

Tento trend se přenášel i do ostatních vyšších velitelství a štábů tak, jak se složky a jednotlivci **prosazovali i na úkor bojových jednotek, které trpěly nedostatkem velitelů všech stupňů**.

Po stránce organizační struktury odpovídá MNO v zásadě předmnichovskému ministerstvu národní obrany s některými nezbytnými složkami podle sovětského vzoru, např. s hlavní správou výchovy a osvěty. Po stránce početní je mnohem rozsáhlejší aparát.

Velitelství svazků československé armády, které má podstatně menší teritorium, odpovídalo po stránce počtů v zásadě velitelství svazu sovětské armády. Po stránce vnitřně organizační odpovídá

2. Např. v roce 1946 se zavádí duchovní služba se 42 důstojníky. Předmnichovská armáda jich měla 38 v roce 1938.

velitelství svazu předmnichovské armády, s nezbytnými orgány podle sovětského vzoru. Z hlediska jejich úkolů a poslání, které plnilo MNO, mělo však jít u nás o menší vojenské organizační celky nebo jejich úkoly mělo plně převzít MNO. Co do počtu osob nelze proto orgány velení československé armády v žádném případě srovnávat s odpovídajícími orgány velení sovětské armády. Jejich **nepřiměřeně vysoké počty u nás jsou výslednicí specifických podmínek a často osobních zájmů v československé armádě.**³⁾ Hlavní štáb nebral potřebný zřetel na situaci ve vojenských (nedostatek velitelských kádřů) a na hospodářské možnosti státu. Rada funkcionářů na hlavním štábu měla představy o veliké armádě bez zřetele na možnosti státu.

Přestože v roce 1947 dochází k podstatnému snížení početního stavu armády, netýká se orgánů velení. Počty MNO dosahují asi 3 000 osob (k 1. 4. 1947). Tím se ještě více prohloubil rozpor v poměru velikosti orgánů velení vůči počtům ostatních útvarů armády.

Základní vojenská hierarchie orgánů velení je v zásadě stejná jako v sovětské armádě, ačkoli jde o armádu nesrovnatelně menší:

- ministerstvo národní obrany;
- velitelství svazů (vojenské oblasti);
- velitelství vyšších svazků (armádní sbory);
- velitelství svazků (divize a samostatné brigády);
- útvary.

Zásadní organizační rozdíly po roce 1945 však spočívaly v organizační struktuře **vševojskových svazků.**

K posouzení objektivní pravdy uvádím organizaci pěší divize v letech 1945 až 1950:

Pěší divize (1945/47)

- velitelství pěší divize,
- tři pěší pluky po třech pěších praporech,
- dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- protitankový dělostřelecký oddíl.

Pěší divize (1947/50)

- velitelství pěší divize,
- tři pěší pluky po třech pěších praporech,

- lehký dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- dělostřelecký oddíl (protitankový),
- rota VKPL.

Obdobně jako pěší divize, s menšími rozdíly byla organizována, motorizována a rychlá divize z roku 1947 až 1950.

Pro srovnání uvádím organizaci **pěší divize z roku 1938:**

- velitelství pěší divize,
- tři pěší pluky po třech pěších praporech,
- lehký dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- hrubý dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- rota VKPL.

Naproti tomu organizaci pěší divize sovětské armády na konci 2. světové války tvořili:

- velitelství pěší divize,
- tři pěší pluky po třech pěších praporech,
- dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- protitankový dělostřelecký oddíl,
- průzkumná rota,
- ženíjný prapor,
- spojovací prapor,
- rota chemické obrany,
- automobilní rota,
- zdravotnický prapor,
- rota VKPL a další jednotky.

Organizace pěší divize československé armády měla z této organizace vycházet. Speciální jednotky (ženijní, spojovací, automobilní, chemické a jiné) měly být v přímé podřízenosti velitelství pěší divize. Tato organizace odpovídala v zásadě již uvedenému organizaci zavedené v 1. čs. armádním sboru v SSSR na konci války a v 1. čs. armádě po osvobození.

První organizační nařízení vydané po osvobození v r. 1945 o organizaci pěší divize, tankových brigád, dělostřeleckých brigád a spojovacího pluku bylo totiž s překladem sovětských tabulek počtů. Od srpna 1945 jsou však vydávána dílčí nařízení, v nichž se již projevují odchylky od původních sovětských tabulek počtů.

Ze srovnání vidíme bez dalšího komentáře, že organizace **pěší divize k 1. 10. 1945** odpovídá v zásadě organizaci pěší divize **předmnichovské armády.** Z organi-

3. Podle generála V. Kratochvíla představovalo MNO a vyšší velitelství již v roce 1948: „těžkou — neúměrnou velkou hlavu na slabých nohách“.

4. Podle čj. 120 Taj. 4. odděl. ze dne 25. 5. 45 s podrobnými tabulkami počtů. Byla dána k dispozici prostřednictvím 1. čs. armády (z čs. armádního sboru v SSSR) v roce 1945.

zace sovětské armády nevychází a nečiní se žádná opatření pro její zavedení ani při celkové reorganizaci v roce 1947.

Speciální jednotky (ženijní a spojovací prapor, automobilní rota, rota chemické obrany a další), které v souladu s organizací sovětské pěší divize měly být součástí pěší divize, byly podřízeny přímo velitelstvím oblastí nebo MNO. Podle toho byly také organizačně učleněny a nezábezpečovaly plně potřebu vševojskových svazků.

Ženijní a spojovací prapory měly být včleňovány do vševojskových svazků až podle potřeby za války, obdobně jako tomu bylo v předmnichovské armádě.

Místo rot chemické ochrany v rámci divize byl zřízen prapor zvláštních bojových prostředků, podřízený veliteli oblasti. Místo automobilních rot v rámci divize byly zřízeny automobilní prapory a ponechány v rámci velitelství oblastí; jeden automobilní prapor po dvou automobilních rotách u každého armádního sboru.

Obdobně i organizační struktura **pěšího pluku** po roce 1945 se maximálně přibližuje organizaci pěšího pluku předmnichovské armády. Pro srovnání uvádím organizaci pěšího pluku:

z roku 1947:

- velitelství pěšího pluku,
- velitelská rota,

- technická rota,
- samopalná rota,
- tři pěší prapory po třech pěších rotách, jedné kulometné rotě a jedné rotě doprovodných zbraní,
- náhradní prapor.

z roku 1938:

- velitelství pěšího pluku,
- pomocná rota,
- technická rota,
- rota doprovodných zbraní,
- tři pěší prapory po třech pěších rotách a jedné kulometné rotě,
- náhradní prapor.

Návrat k základním formám mírové organizace předmnichovské armády se projevuje výrazně v organizaci pěší divize a pěšího pluku již v roce 1945.⁵⁾ Byl v zásadě převzat a potvrzen celkovou reorganizací v roce 1947.

Ke zhodnocení kladů a záporů poválečné organizace československé armády je třeba vyjít z tehdejší vojenskopolitické situace a jak z tohoto hlediska byla tehdy zabezpečena obrana ČSR.

K zaujetí kritického stanoviska na poválečnou organizaci by totiž nebylo správné vycházet z hlediska nynějších zkušeností a jednoznačně odsoudit to, co se zdá teprve nyní neúčelné a nesprávné.

Zhodnocení poválečného období

Vítězství Sovětského svazu ve válce a porážka a likvidace fašistických režimů vytvořily předpoklady revolucí ve státech střední a jihovýchodní Evropy. Rozdrcení sil agresivního fašismu vedlo k zeslabení pozic imperialismu a k výraznému posílení sil socialismu. Autorita a politická váha Sovětského svazu nesmírně vzrostla.

Osvobození našich národů sovětskou armádou a převážné části území států sousedících s ČSR významně posílilo i naši jistotu a bezpečnost. Sovětská vojska byla ve východní zóně Německa, v horní části Rakouska, v Maďarsku a v Polsku. Spojenectví se Sovětským svazem se stalo proto cenným přínosem k trvalému zajištění naší bezpečnosti a skýtalo nám hluboké zápolí jako nikdy před tím.

Příznivá situace z hlediska naší vnější bezpečnosti nás však nezbavovala povinnosti zabezpečovat obranu našich hranic vůbec. Armády států USA, Anglie a Francie okupovaly západní část Německa a americká armáda se dostala až na naši šumavskou hranici. Brzo po skončené

válce dochází ke střetu protichůdných zájmů a k rozbití protifašistické koalice, která se udržela jen dočasně během války po dobu, kdy Sovětský svaz nesl hlavní tíhu boje. Imperialistické kruhy se nevzdaly svých agresivních cílů. Vznikají dvě soustavy a dvě diametrálně rozdílné koncepce na uspořádání poválečných mezinárodních vztahů. Navíc Němci současně s kapitulací již zase touží po odvetě za porážku ve druhé světové válce a další politický a vojenský vývoj (nedodržení Postupimské dohody, revanšismus, NATO, remilitarizace) jen potvrdil, že západní Německo zůstane nadále naším hlavním nepřítelem a nejnebezpečnějším potencialem nepřítelem.

Vojenskopolitická situace svědčila tedy o ohrožení státní hranice na západě Čech od Aše po Třístoličník a o potřebě

5. Návratem k základní mírové organizaci předmnichovské armády je také zrušení organizačních úprav zejména u pěší divize, převzatých v roce 1945 a spočívajících v začlenění speciálních jednotek do svazků pěší divize. Tato organizace se však prakticky ani nevžila.

zabezpečit především na tomto úseku obranu prvního stupně jako hlavní. Soušední Polsko počítalo s obranou na čáře Odra—Nysa. Naše západní hranice byla tudíž nejdále vysunuta na západ. Proto mohl být prostor Čech předmětem nejbližšího nepřátelského útoku tak, aby přestal být nebezpečným výběžkem. Anebo naopak mohlo být tohoto nejzápadnějšího výběžku využito pro vlastní preventivní útok v případě nebezpečí nepřátelského napadení a s pomocí sovětské armády tak přenést válčiště na cizí území. Navíc území našeho státu zabezpečovalo současně jižní hranici sousedního Polska a nově se rodící NDR.

Mimořádnou strategickou důležitost prostoru Čech a naší západní hranice po skončení válce si uvědomovalo již v souvislosti s připravenou celkovou reorganizací v roce 1947 i tehdejší velení armády. Proto v zásadě správně řeší jako základní úkol obranu Čech, které je třeba držet do příchodu spojenců a teprve po jejich příchodu přejít do ofenzivy. Tím upouští od strategického pojetí ochrany podle předmnichovské koncepce na nejkratší obranné čáře na Českomoravské vrchovině. Zdůrazňuje současně vysokou dynamiku pohybu a akcí s potřebou tankových a motorizovaných útvarů. Jejich potřebu vytyčuje generál Svoboda již ve svém projevu 12. 12. 1945 v Prozatímním národním shromáždění:

„Organizovat silné motorizované a dělostřelecké jednotky, jež by byly schopné na počátku rychle zlikvidovat průlomové akce nepřítel, jednak v dalším průběhu boje by tvořily jádro pro vlastní rozhodující akce.“

Poválečná vojenskopolitická situace vyžadovala mít mobilní a pohyblivou armádu s daleko větší koncentrací sil a prostředků na západní hranici republiky a budovanou důsledně podle vzoru sovětské armády, jak to požadoval Košícký vládní program.

Využití jejich bojových zkušeností a moderní techniky v organizaci československé armády dávalo nejlepší předpoklady účinné obrany ČSR a splnění společných úkolů proti společnému nepříteli.

Poválečná organizace armády byla přizpůsobena sovětské organizaci, pokud šlo o všeobecně platné poznatky a zkušenosti z druhé světové války, tj. mít

— **silnější letectvo**: v roce 1945: 6 leteckých divizí; v roce 1947: 8 leteckých divizí (oproti 6 leteckým plukům předmnichovské armády);

— **silnější tankové a motorizované útvary**: v roce 1945: 4 rychlé a 2 motorizované divize, 1 tankový sbor a 8 tanko-

vých brigád (z 25 tankových praporů): v roce 1947: 4 rychlé divize, 1 tankový sbor, 6 tankových brigád (oproti 4 rychlým, 1 motorizované divizi, 3 plukům útočné vozby předmnichovské armády z r. 1938);

— **dělostřelectvo zařazené přímo do pěších pluků**: tři roty RTZ v každém pěším pluku v poválečné organizaci (oproti jedné rotě RTZ v pěším pluku předmnichovské armády z r. 1938).

Kromě organizační struktury se změnila pochopitelně výzbroj a technika, zejména v motorizovaných útvech i v pěchotě (např. samopaly, pancéřovky apod.).

Jinak však organizace československé armády vycházela v zásadě z principů předmnichovské armády.

Organizace dělostřelectva zůstala na předmnichovské úrovni. Tankové brigády byly organizovány převážně podle vzoru anglické obrněné brigády. Protivzdušná obrana byla podceněna.

Organizace MNO, vyšších velitelství a hlavně vševojskových divizí, které měly mít rozhodující bojovou sílu, odpovídaly organizaci předmnichovské armády.

Výhody a nevýhody organizace vševojskových divizí

Výhody:

— lepší možnost výcviku speciálních jednotek po stránce odborné,

— úspora důstojníků u speciálních útvarů a ve štábech vševojskových svazků v míru.

Nevýhody:

— speciální jednotky byly v míru cvičeny mimo svazky, k nimž byly teprve po zmobilizování podle potřeby včleňovány.

— speciální jednotky vzhledem k jejich dislokaci měly jen omezenou možnost cvičit se již v míru společně s ostatními útvary a jednotkami svazků. Velitelé a štáby byli v míru jen v omezeném měřítku cvičeni ve velení a v organizaci součinnosti se speciálními jednotkami,

— chybělo bojové zžití speciálních jednotek s ostatními útvary a jednotkami již v míru,

— speciální jednotky nezabezpečovaly v potřebné míře potřebu vševojskových svazků.

Vševojskové svazky nebyly od začátku plně boj schopné, mobilní, soběstačné, pohyblivé a průbojné tak, jak to vyžadovaly bojové zkušenosti sovětské armády z poslední války. Jejich bojová pohotovost ani na západní hranici nebyla na potřebné výši.

Organizace československé armády však lépe vyhovovala tehdejšímu mobilizačnímu systému, převzatému z předmnichovské armády. U jednotlivých útvarů byla náhradní tělesa (náhradní praporek a rotu), která vedla kmenovou agendu, evidenci a povolání vojáků v záloze do vojenské služby (na cvičení a v době mimořádných opatření) v součinnosti s doplňovacími okresními velitelskými. Tento systém doplňování útvarů byl zachován až do konce roku 1950, kdy došlo ke zřízení místních vojenských velitelství a útvary byly oproštěny od kmenové agendy.

Mobilizační systém sovětské armády nebyl v té době pracovníkům hlavního štábu čs. armády znám a nebyly tehdy podniknuty žádné kroky k jeho poznání u představitelů sovětské armády.

Další důvody odchýlení od sovětské organizace byly:

- nedostatek důstojníků, rotmistrů a děsloužících poddůstojníků, zejména specialistů v důsledku války a okupace (přirozené a nepřirozené úbytky, očista armády, přestávka v přípravě a výchově nových kádřů);

- existující vojenské objekty, komunikační spoje, vybavení cvičišť a jiné speciální možnosti a tradice, např. chemici v Olomouci-Bystrovaněch, spojaři, telegrafisté v Kutné Hoře, Benešově a Brně, ženisté v Litoměřicích, Terezíně, Bratislavě a v Komárně;

- zanechaná kořistní výzbroj.

K celému procesu poválečného vývoje naší armády patří bezesporu způsob její organizační výstavby v letech 1945–1949. Tento důležitý časový úsek byl často předmětem politických a vojenských diskusí a zkoumání s cílem zjistit hlavně, zda způsob budování armády v této době odpovídal linii, vytyčené Košickým vládním programem a Komunistickou stranou Československa. Přestože převažovaly ofi-

ciální názory a závěry negativní, tj. že organizační výstavba se v tomto období neřídila vytyčenou linií a neodpovídala organizaci sovětské armády, doklady, zda tomu skutečně tak bylo a hlavně v čem konkrétně spočívaly tyto odchylky, chyběly.

V čs. armádě byla zastávána tři hlediska, vedená snahou přizpůsobit organizaci československé armády po roce 1945

- **sovětské armádě** v duchu Košického vládního programu — zastávané hlavně bývalými příslušníky 1. čs. armádního sboru v SSSR a též částečně některými příslušníky předmnichovské armády,

- **západním kapitalistickým armádám** — zastávané hlavně bývalými příslušníky čs. jednotek v západních armádách za druhé světové války,

- **předmnichovské armádě** — zastávané hlavně bývalými příslušníky předmnichovské armády.

Výsledkem těchto tří hledisek měla být nová organizace „samostatná a nezávislá“ v tom duchu, jako se nesla celková politika prosazovaná tehdejšími prezidentem Benešem do února 1948. Proto také mohu odpovědně říci, že **skutečný vývoj organizace armády od roku 1945 se ještě nenesl plně v linii vytyčené Košickým vládním programem.**

Základním vodítkem pro organizaci československé armády se stala v konkrétní podobě organizace předmnichovské armády, zejména v základní organizační struktuře vševojskových svazků a útvarů. Přitom bylo přihlédnuto k některým zkušenostem a poznatkům ve druhé světové válce nejen ze sovětské armády, ale též i ze západních kapitalistických armád (tankové brigády a tankový sbor).

Hlavní příčinou tohoto vývoje byl převažující vliv vojáků bývalé předmnichovské armády, který se navíc opíral o celkové místní podmínky v ČSR v této době, a to hospodářské, kádrové a ubytovací. Příčinou byl i menší zájem získat podklady a zkušenosti z organizace sovětské armády.

ci nebyla racionálně využita v rámci daných možností.

Také dislokace útvarů, včetně pěších svazků, odpovídala spíše potřebám operační sestavy hluboce členěné obrany, obdobně jako z doby předmnichovské. Posádky byly rozloženy takřka rovnoměrně po celém území republiky. Teprve v roce 1948 se zvyšuje koncentrace vojsk do západní části republiky. Mimo jiné se přesunuly dvě samostatné pěší brigá-

dy a jedno velitelství armádního sboru k bavorským hranicím. Tím se zlepšuje velitelská a bojová pohotovost obrany na naší západní hranici.⁶⁾

Přesto potřeba k zabezpečení západní hranice Čech nebyla ještě v potřebné míře zvýrazněna. Slabinou byly také přesunuté samostatné pěší brigády v Karlových Varech a Sušicích, kde z hlediska strategické důležitosti těchto míst měly být svazky na úrovni divize.⁷⁾

Proto také v rozboru situace o armádě konstatoval ÚV KSČ v r. 1950 mimo jiné:

„Organizace a dislokace, její vybavení technikou neodpovídá požadavkům, klade-

6. V Čechách bylo potom 8 vševojskových svazků (z toho 4 na západní hranici) na Moravě a na Slovensku po 3 pěších divizích.

7. Viz generál Kratochvíl: Vývoj organizace československé armády, str. 50.

ným na moderní soudobou armádu určenou k obraně socialistického státu.“

Hlavním nedostatkem byla skutečnost, že se „...zásady vytyčené Košickým vládním programem v praxi plně neprojevily.“

Teprve od roku 1950 dochází k zásadnímu zvratu v organizační výstavbě armády. Během roku 1951 došlo rovněž k zásadní redislokaci armády, k podstatnému posílení a lepšímu zabezpečení naší západní hranice. Pod vedením strany a za pomoci sovětských poradců začala kvalitativní přestavba armády v armádu nového typu, budovanou podle sovětského vzoru. Od sovětské armády byly převzaty základní organizační principy, mobilizační systém a rozšířena těsná spolupráce do všech hlavních úseků armádního života.

V boji proti nepříteli je třeba krajní vojenské kázně a vojenské bdělosti. Zanedbat něco nebo ztratit rovnováhu znamená ztratit všechno. Každý odpovědný stranický nebo sovětský pracovník musí mít toto na zřeteli.

Vojenskou kázeň na vojně i všude jinde!

Vojenskou bdělost a přísnost, neústupnost při provádění všech bezpečnostních opatření!